

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма навчального предмета
«Громадянська освіта. 10–12 класи. Поглиблений рівень»
для закладів загальної середньої освіти

(авт. Васильків І. Д., Кравчук В. М., Танчин І. З.)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 11.06.2026 р. № 927)

«Громадянська освіта. 10–12 класи. Поглиблений рівень» для закладів загальної середньої освіти

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Модельна навчальна програма з курсу «Громадянська освіта. 10–12 класи. Поглиблений рівень» (далі — Програма) розроблена на основі Державного стандарту профільної середньої освіти (Постанова КМУ від 25 липня 2024 р. № 851, далі – Державний стандарт) і є складовою частиною громадянської та історичної освітньої галузі (далі — Галузь). Курс громадянської освіти на поглибленому рівні передбачений Типовою освітньою програмою для 10–12 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОНУ від 19.06.2025 № 884) для профільного циклу НУШ.

Програма реалізує зміст громадянської та історичної освітньої галузі (в частині громадянської освіти) відповідно до логіки формування громадянської та соціальної компетентностей. Вона призначена для закладів освіти, які забезпечують профільну середню освіту, зокрема в межах соціально-гуманітарного кластера (профілі з поглибленим вивченням історії і громадянської освіти), а також може використовуватися в інших кластерах як вибірковий освітній компонент. Програма реалізується на поглибленому рівні, що передбачає не лише розширення змісту, але й формування в учнів здатності до самостійного аналізу складних суспільних явищ, критичного оцінювання інформації, участі в громадському житті, розв’язання етичних дилем та проектування власної громадянської дії.

Мета Програми курсу відповідає меті Галузі, закріпленій у п. 21 Державного стандарту. **Пріоритетним завданням** реалізації Програми курсу на поглибленому рівні є розвиток особистості здобувачів освіти як компетентних, відповідальних, свідомих та активних громадян демократичного суспільства, здатних:

- розуміти та відстоювати цінності прав людини, верховенства права, демократії, гідності, свободи та справедливості;
- критично мислити, аналізувати суспільну інформацію, розпізнавати маніпуляції та пропаганду;
- взаємодіяти з іншими на засадах толерантності, поваги до різноманіття та ненасильницького розв’язання конфліктів;
- брати участь у житті громади, держави та світового співтовариства, реалізовувати власну агентність (суб’єктність);
- усвідомлювати свою належність до української політичної нації, захищати національні інтереси, суверенітет і територіальну цілісність України;

- робити свідомий професійний та життєвий вибір в умовах невизначеності, дотримуючись принципів сталого розвитку.

Реалізація Програми спрямована на виконання таких **ключових завдань**:

- формування системи знань про суспільство, владу, право, економіку, політику, культуру, глобальні виклики, механізми функціонування демократичних інститутів;
- розвиток критичного та системного мислення, здатності аналізувати інформацію з різних джерел, виявляти факти, судження, маніпуляції, пропаганду та упередження;
- опанування навичок демократичної участі: ведення дискусії, аргументації, переговорів, медіації, адвокації, командної роботи та публічного виступу;
- виховання поваги до прав людини, різноманіття, інклюзивності, соціальної справедливості та відповідальності за власні рішення;
- формування громадянської ідентичності та патріотизму, заснованого на цінностях демократії, верховенства права та захисту державного суверенітету;
- розвиток фінансової, правової, медійної, екологічної грамотності як складових життєвої стійкості;
- заохочення до волонтерства, благодійності, соціального підприємництва та інших форм активної громадянської дії на локальному, національному та глобальному рівнях.

Компетентнісний потенціал курсу. Вивчення курсу сприяє формуванню ключових компетентностей, визначених Державним стандартом, зокрема:

- громадянська компетентність (здатність реалізовувати свої права й обов'язки, брати участь у суспільно-політичному житті, протидіяти корупції, захищати демократичні цінності);
- соціальна компетентність (здатність до взаємодії, співпраці, розв'язання конфліктів, емпатії, толерантності);
- інформаційно-комунікаційна компетентність (критичне оцінювання медіа, робота з джерелами, цифрова гігієна, безпека);
- уміння вчитися впродовж життя (самоорганізація, рефлексія, адаптивність до змін);
- підприємливість та фінансова грамотність (раціональна економічна поведінка, управління особистими фінансами, соціальне підприємництво);

- культурна компетентність (повага до різноманіття, розуміння культурних кодів, медіації смислів);
- екологічна компетентність (відповідальне ставлення до довкілля, принципи сталого розвитку).

Програма ґрунтується на таких **ціннісних засадах**:

- *людиноцентризм*: людина, її гідність, права та свободи є найвищою соціальною цінністю;
- *демократія та верховенство права*: повага до закону, поділ влади, політична участь, відповідальність влади перед громадянами;
- *свобода та відповідальність*: право на власний вибір і готовність нести відповідальність за його наслідки;
- *соціальна справедливість та інклюзія*: рівність можливостей, подолання дискримінації, підтримка вразливих груп;
- *солідарність та патріотизм*: єдність задля захисту держави, готовність до спільних дій в інтересах громади та України;
- *сталий розвиток*: баланс між задоволенням потреб сьогодення та збереженням ресурсів для майбутніх поколінь.

Структура курсу за роками навчання.

Курс побудовано за спіральним принципом з поступовим ускладненням і поглибленням змістових ліній освітньої галузі «Громадянська та історична освіта», передбачених у Додатку 17 Державного стандарту. Ключові поняття курсу (як-от влада, волонтерство, вибори, громадянство, громада, громадянське суспільство, демократія, держава, звернення громадян, ідентичність, ідеологія, інформація, комунікація, конфлікт, корупція, критичне мислення, культура пам'яті, лідерство, маніпуляція, медіа, місцеве самоврядування, податки, право, пропаганда, публічність, свобода, факт, цінності тощо) розглядаються кількаразово упродовж трьох років навчання, але з різних ракурсів та зі збільшенням глибини занурення в тему. Тематика 10 класу сфокусована на базових поняттях критичного мислення, соціальної взаємодії, принципах організації держави та права, фундаментальних цінностях, основах економіки. Тематика 11 класу зосереджена на механізмах суспільних структур, конфліктів, інституцій влади, господарюванні як суспільному процесі. У 12 класі формується комплекс знань, умінь і переконань для активної громадянської дії та реалізації власного впливу, тож тематика курсу пов'язана з етичними дилемами, інформаційними війнами, глобальними проблемами, міжнародним гуманітарним правом, агентністю.

10 клас

Розділ 1. Людина в просторі ідей: ідентичність, мислення, цінності. *Культура, сприйняття, цінності та особиста ідентичність* (змістова лінія «Людина і світ уявлень та ідей»).

Розділ 2. Суспільство, комунікація і мислення. *Механізми соціальної взаємодії* (змістова лінія «Людина і суспільство»).

Розділ 3. Людина в просторі держави і права. *Держава, право та фундаментальні цінності* (змістова лінія «Людина і влада»).

Розділ 4. Людина у вимірах природи і матеріальної культури. *Економіка як інструмент розуміння вибору* (змістові лінії «Людина і природа», «Людина і світ матеріальних речей»).

11 клас

Розділ 1. Людина в просторі ідей: ідентичність, мислення, цінності. *Суспільні структури та правила гри* (змістова лінія «Людина і світ уявлень та ідей»).

Розділ 2. Суспільство, комунікація і мислення. *Конфлікти, впливи та складні системи* (змістова лінія «Людина і суспільство»).

Розділ 3. Людина в просторі держави і права. *Державний апарат, процедури та інституції* (змістова лінія «Людина і влада»).

Розділ 4. Людина у вимірах природи і матеріальної культури. *Економіка як суспільний механізм* (змістові лінії «Людина і природа», «Людина і світ матеріальних речей»).

12 клас

Розділ 1. Людина в просторі ідей: ідентичність, мислення, цінності. *Вибір, відповідальність та дія в умовах викликів* (змістова лінія «Людина і світ уявлень та ідей»).

Розділ 2. Суспільство, комунікація і мислення. *Громадянська дія та стратегічна комунікація* (змістова лінія «Людина і суспільство»).

Розділ 3. Людина в просторі держави і права. *Участь, безпека та глобальний світ* (змістова лінія «Людина і влада»).

Розділ 4. Людина у вимірах природи і матеріальної культури. *Глобальні виклики та агентність* (змістові лінії «Людина і природа», «Людина і світ матеріальних речей»).

Особливості програми та способи її реалізації. Поглиблений рівень передбачає більший обсяг самостійної дослідницької роботи учнів з первинними джерелами, статистичними даними, судовими рішеннями, міжнародними документами, підготовку та реалізацію громадських проєктів (адвокаційних кампаній, волонтерських ініціатив, досліджень громадської думки). Для розв'язання складних етичних дилем і моделювання альтернативних сценаріїв розвитку подій варто інтегрувати зміст з іншими предметами (історія, правознавство, економіка, географія, інформатика) у межах проєктної діяльності, організувати поглиблену роботу з медіааналізом, фактчекінгом, деконструкцією пропагандистських наративів, застосовувати елементи переговорного процесу, медіації та публічної аргументації.

Програма курсу реалізується на основі компетентнісного і діяльнісного підходів з використанням дослідницьких та інтерактивних методів. Актуальними будуть кейс-метод (аналіз реальних суспільних, правових, етичних ситуацій), рольові ігри та симуляції (засідання суду, виборчого комітету, переговорів, сесії місцевої ради, засідання ООН), дебати та публічні дискусії (формування аргументованої позиції, спростування маніпуляцій), проєктна діяльність (від розробки ідеї до втілення соціально значущого продукту), робота з джерелами (аналіз законодавчих актів, судових рішень, міжнародних договорів, медіатекстів, соціологічних опитувань), лабораторії критичного мислення (виявлення когнітивних упереджень, логічних помилок, пропагандистських технік), екскурсії та зустрічі з фахівцями (представниками органів влади, судьями, адвокатами, журналістами, громадськими активістами, волонтерами), використання цифрових інструментів (електронні петиції, платформи відкритих даних, симулятори виборів, онлайн-архіви).

Особливості організації освітнього процесу. Кількість годин, відведених для реалізації програми, відповідає Типовій освітній програмі для 10–12 класів закладів загальної середньої освіти, які забезпечують здобуття профільної середньої освіти за академічним спрямуванням. Програма передбачає академічну свободу вчителів у доборі тем, форм і методів навчання з урахуванням актуального суспільно-політичного контексту, потреб учнівства та ресурсних можливостей закладу освіти. Зокрема, кількість практичних робіт / практичних занять та учнівських проєктів та їх тематику в межах розділів програми вчитель / вчителька визначають самостійно, замість запропонованих програмою тем можуть додавати інші, актуальні в поточний момент теми. Пропоновані Програмою види навчальної діяльності є орієнтовними, окремі з них дозволяють комплексно оцінити кілька очікуваних результатів. Для виконання проєктів чи практичних робіт можна формувати змінні групи, оцінювати як індивідуальну, так і колективну навчальну діяльність.

Оцінювання здійснюється за формувальним та підсумковим типами, з акцентом на якість аргументації, самостійність мислення, здатність до співпраці та реалізацію громадянської дії. На розсуд учителя / учительки можна додавати проміжне тематичне оцінювання у великих темах, а також враховувати результати окремих практичних чи проектних робіт як підсумкові за певними групами результатів. Особливу увагу варто приділяти формуванню життєвої стійкості, психологічної безпеки та медіагігієни в умовах гібридної війни та інформаційних впливів.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

10 клас

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Пропоновані види навчальної діяльності
Розділ 1. Людина в просторі ідей: ідентичність, мислення, цінності. Культура, сприйняття, цінності та особиста ідентичність (змістова лінія «Людина і світ уявлень та ідей»)		
<ul style="list-style-type: none"> – Пояснює особливості сприйняття перебігу, цінності часу різними спільнотами в різні історичні періоди [12 ГЮ 1.1.1-1 П]. – Обґрунтовує відмінності інтерпретацій в історичних джерелах відповідно до їх походження, авторства і мети створення [12 ГЮ 3.1.1-1 П]. – Виявляє стереотипні судження в джерелі, визначає мотиви автора, які вплинули на інтерпретацію ним минулого/сучасності [12 ГЮ 3.2.1-1 П]. – Визначає способи поширення маніпулятивних, пропагандистських впливів і методи протидії їм [12 ГЮ 3.2.1-2 П]. – Розрізняє в джерелі факти, припущення, судження, аргументи [12 ГЮ 3.2.2-2 П]. – Формулює судження на основі критеріїв, принципів і цінностей [12 ГЮ 4.2.1-1 П]. – Проектує розвиток власної 	<p style="text-align: center;">Сприйняття реальності та межі об'єктивності. Як людина формує уявлення про світ. Органи чуття та «фільтри» мозку; суб'єктивність досвіду; межі індивідуального пізнання.</p> <p style="text-align: center;">Факти, інтерпретації та судження. Ознаки перевіреного факту; природа інтерпретацій; відділення емоційних суджень від раціональних доказів. Відмінність між твердженням і тлумаченням.</p> <p style="text-align: center;">Критичне мислення та когнітивні упередження. Типові помилки мислення. Техніки перевірки інформації; пастки мозку (ефект підтвердження, стереотипи); роль сумніву в пізнанні.</p> <p style="text-align: center;">Мислення та вплив первинної інформації. Як формуються переконання; перше враження та помилки сприйняття.</p> <p style="text-align: center;">Культура як світ людини. Культурні норми, традиції та різноманітність. Культурний код і символи; роль традицій у сучасності; повага до культурного розмаїття (мультикультуралізм).</p> <p style="text-align: center;">Ідентичність особиста і соціальна. Хто я? (самоідентифікація); соціальні ролі;</p>	<p>Опис та порівняння результатів спостереження за одним і тим самим об'єктом / процесом для ілюстрації суб'єктивності індивідуального досвіду. Дослідження відмінностей у сприйнятті часу та історичного перебігу подій різними спільнотами (етнічними, соціальними) у різні історичні епохи.</p> <p>Класифікація тверджень із запропонованих текстових джерел на факти, припущення, судження та аргументи за визначеними критеріями. Зіставлення та обґрунтування розбіжностей в інтерпретаціях однієї події в різних історичних джерелах залежно від походження джерела та мети його створення.</p> <p>Виявлення типових когнітивних упереджень (ефект підтвердження, стереотипізація) у повсякденних ситуаціях та повідомленнях медіа. Критичний аналіз джерела для виявлення стереотипних суджень і визначення прихованих мотивів автора, що вплинули на трактування минулого чи сучасності.</p> <p>Виявлення стереотипних суджень у текстах, що описують «перше враження» про людину або групу, та аналіз їх відповідності фактам. Критичний аналіз джерел інформації для визначення мотивів автора та обґрунтування відмінностей в інтерпретації соціальних явищ залежно від походження джерела.</p>

<p>особистості з огляду на належність до різних спільнот [12 ГЮ 5.1.1-1 П].</p> <ul style="list-style-type: none"> – Оцінює власну громадянську позицію, стереотипи, упередження і чинники впливу на їх формування [12 ГЮ 5.1.1-2 П]. – Висловлює судження щодо важливості поваги до людської гідності та необхідності захисту прав людини [12 ГЮ 5.2.2-2 П]. 	<p>вплив сім'ї, школи та середовища на формування особистості. Роль агентів та інститутів соціалізації у формуванні «Я».</p> <p>Цінності як орієнтири. Гідність, свобода та відповідальність як базові засади. Ієрархія особистих цінностей; зв'язок між цінностями та щоденним вибором.</p> <p>Інформація та медіа. Як медіасередовище впливає на повсякденну картину світу. Медіаспоживання та особиста інформаційна гігієна; як стрічка новин формує настрій; безпека в цифровому просторі.</p>	<p>Пояснення значення культурних кодів, символів і традицій як засобів самоідентифікації особистості та консолідації спільноти.</p> <p>Формулювання та аргументація власних суджень щодо важливості поваги до культурного розмаїття на основі принципів людської гідності та прав людини.</p> <p>Визначення ролі агентів соціалізації (сім'я, школа, медіа) у процесі формування особистості та набуття нею соціальних ролей.</p> <p>Розроблення (проєктування) стратегії розвитку власної особистості з урахуванням багатогранності особистої ідентичності та належності до різних спільнот.</p> <p>Моделювання варіантів щоденного вибору особистості на основі ієрархії базових цінностей (свобода, відповідальність, гідність).</p> <p>Рефлексивна оцінка власної громадянської позиції, виявлення чинників впливу на формування власних упереджень та способів їх подолання.</p> <p>Складання алгоритму перевірки інформації на достовірність та правил безпечної поведінки (цифрової гігієни) у медіасередовищі.</p> <p>Визначення способів поширення маніпулятивного та пропагандистського контенту в інформаційному просторі та розробка методів протидії їм.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Оцінює власну громадянську позицію, стереотипи, упередження і чинники впливу на їх формування [12 ГЮ 5.1.1-2 П]. – Пояснює особливості сприйняття перебігу, цінності часу різними 	<p>Пропоновані теми практичних занять та учнівських проєктів за темами розділу</p> <p><i>Практичні роботи.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виявлення стереотипів та упереджень у повідомленнях медіа про соціальні групи. 2. Аналіз впливу культурних цінностей на 	

<p>спільнотами в різні історичні періоди [12 ГЮ 1.1.1-1 П].</p> <ul style="list-style-type: none"> – Проектує розвиток власної особистості з огляду на належність до різних спільнот [12 ГЮ 5.1.1-1 П]. – Формулює судження на основі критеріїв, принципів і цінностей [12 ГЮ 4.2.1-1 П]. 	<p>сприйняття історичного часу в різних спільнотах.</p> <p><i>Проекти.</i></p> <p>1. «Карта моєї ідентичності»: проектування особистісного розвитку в межах різних спільнот. 2. Етичний кодекс цифрової взаємодії: формування суджень на основі спільних цінностей.</p>	
<p>Розділ 2. Суспільство, комунікація і мислення. Механізми соціальної взаємодії (змістова лінія «Людина і суспільство»)</p>		
<ul style="list-style-type: none"> – Пояснює причини і наслідки соціальної і майнової нерівності в минулому і тепер [12 ГЮ 2.2.1-2 П]. – Обґрунтовує відмінності інтерпретацій в історичних джерелах відповідно до їх походження, авторства і мети створення [12 ГЮ 3.1.1-1 П]. – Виявляє стереотипні судження в джерелі, визначає мотиви автора, які вплинули на інтерпретацію ним минулого/сучасності [12 ГЮ 3.2.1-1 П]. – Проектує розвиток власної особистості з огляду на належність до різних спільнот [12 ГЮ 5.1.1-1 П]. – Планує і здійснює діяльність, спрямовану на власний розвиток і благо суспільства [12 ГЮ 5.1.2-1 П]. 	<p>Суспільство як система взаємодій. Види соціальних зв'язків; взаємозалежність людей у громаді; поняття соціальної спільноти.</p> <p>Соціальна структура, стратифікація та нерівність. Розподіл ресурсів та можливостей; причини нерівності; канали соціальної мобільності.</p> <p>Соціальні групи та ідентичності. Формування належності; межі «свій/чужий»; ідентичність у сучасному світі. Соціальне «Ми».</p> <p>Соціальні статуси, ролі та очікування. Набір ролей людини; рольові конфлікти; як суспільство формує нашу поведінку.</p> <p>Соціальні інститути та «правила гри». Родина, освіта, релігія як фундаменти стабільності; формальні та неформальні норми.</p> <p>Комунікація як обмін смислами. Процес передачі інформації; бар'єри (шум)</p>	<p>Моделювання видів соціальних зв'язків у локальній громаді на основі конкретних життєвих ситуацій (взаємодопомога, обмін, конфлікт).</p> <p>Аналіз взаємодії між інтересами окремої людини, локальної громади та суспільства в цілому на прикладі вирішення актуальної соціальної проблеми.</p> <p>Пояснення причин і наслідків майнової нерівності в різні історичні періоди та порівняння їх із сучасними механізмами розподілу ресурсів.</p> <p>Дослідження каналів соціальної мобільності в сучасному суспільстві та обґрунтування їх ролі у подоланні соціальної нерівності.</p> <p>Визначення критеріїв належності до різних соціальних груп («Ми» та «Вони») та їх впливу на формування особистої ідентичності.</p> <p>Рефлексивна оцінка власної громадянської позиції та аналіз чинників, що впливають на формування упереджень щодо представників інших спільнот.</p> <p>Класифікація соціальних статусів та ролей особистості в сучасному світі; моделювання способів подолання рольових</p>

<p>П].</p> <ul style="list-style-type: none"> – Аналізує взаємодію між інтересами людини, громади, суспільства [12 ГІО 5.1.2-2 П]. – Оцінює власну громадянську позицію, стереотипи, упередження і чинники впливу на їх формування [12 ГІО 5.1.1-2 П]. – Висловлює судження щодо важливості поваги до людської гідності та необхідності захисту прав людини [12 ГІО 5.2.2-2 П]. 	<p>та спотворення; культура спілкування та повага.</p>	<p>конфліктів.</p> <p>Проектування траєкторії розвитку власної особистості через освоєння нових соціальних ролей та участь у діяльності різних спільнот.</p> <p>Характеристика функцій базових соціальних інститутів (родини, освіти, права) та порівняння формальних і неформальних норм поведінки.</p> <p>Планування та представлення плану суспільно корисної діяльності, що реалізується через взаємодію з освітніми чи громадськими інституціями.</p> <p>Виявлення комунікативних бар'єрів у процесі передачі інформації та розробка рекомендацій щодо культури спілкування на засадах поваги до гідності.</p> <p>Обґрунтування зв'язку між культурою комунікації та ефективністю захисту прав людини в межах громади чи суспільства.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Обґрунтовує відмінності інтерпретацій в історичних джерелах відповідно до їх походження, авторства і мети створення [12 ГІО 3.1.1-1 П]. – Виявляє стереотипні судження в джерелі, визначає мотиви автора, які вплинули на інтерпретацію ним минулого/сучасності [12 ГІО 3.2.1-1 П]. – Порівнює джерела інформації за самостійно визначеними критеріями, аргументуючи свій вибір [12 ГІО 3.1.2-1 П]. – Розрізняє в джерелі факти, 	<p><i>Пропоновані теми практичних занять та учнівських проєктів за темами розділу</i></p> <p><i>Практичні роботи.</i></p> <p>1. Критичний аналіз інтерпретацій однієї суспільної події в різних історичних джерелах. 2. Виявлення прихованих мотивів автора та заангажованості в медіатекстах.</p> <p><i>Проекти.</i></p> <p>1. Створення мультимедійного лонґрідю на основі порівняння свідчень очевидців та офіційних документів. 2. Дослідження еволюції суспільних уявлень про права людини через аналіз першоджерел.</p>	

припущення, судження, аргументи [12 ГЮ 3.2.2-2 П]		
Розділ 3. Людина в просторі держави і права. Держава, право та фундаментальні цінності (змістова лінія «Людина і влада»)		
<ul style="list-style-type: none"> – Застосовує поняття «прогрес» для оцінювання змін, які відбулись або відбуваються сьогодні [12 ГЮ 1.3.2-1 П]. – Характеризує геополітичне становище України та інших держав у минулому і тепер [12 ГЮ 2.1.1-2 П]. – Формулює судження на основі критеріїв, принципів і цінностей [12 ГЮ 4.2.1-1 П]. – Обстоює думку про те, що права людини повинні визначати положення законів та інших нормативно-правових актів [12 ГЮ 5.2.1-1 П]. – Аналізує взаємодію між інтересами людини, громади, суспільства [12 ГЮ 5.1.2-2 П]. – Оцінює переваги і недоліки демократії [12 ГЮ 6.1.1-1 П]. – Ініціює та/або долучається до активних дій для розв'язання спільних проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГЮ 6.2.1-4 П]. – Досліджує важливість для інших держав їх власних державних символів, державної мови, 	<p style="text-align: center;">Походження і сутність держави.</p> <p>Роль держави, її ознаки та функції в сучасному суспільстві. Державна влада як особливий вид соціальної влади.</p> <p style="text-align: center;">Геополітичне становище держави.</p> <p>Геополітичні чинники та їх вплив на державний розвиток. Місце України на політичній карті; виклики сусідства; національні інтереси у глобалізованому світі.</p> <p style="text-align: center;">Державні символи та цінності як основа ідентичності та консолідації суспільства. Конституційні символи; мова як чинник єднання; національні цінності, історична пам'ять та державні свята.</p> <p style="text-align: center;">Форма держави. Форма державного правління, державний устрій та політичний режим. Форми Української держави в історичній ретроспективі.</p> <p style="text-align: center;">Демократія. Принципи та цінності, практики та виклики. Пряма та представницька демократія; захист прав меншості; роль опозиції та вільних медіа в демократії, популізм та маніпуляції як загроза демократії.</p> <p style="text-align: center;">Право як система регулювання суспільних відносин. Соціальні норми, право і мораль. Публічне і приватне право. Система права: галузі, інститути, норми.</p>	<p>Визначення ключових ознак та функцій держави в сучасному суспільстві на основі аналізу прикладів із поточної діяльності державних інституцій України. Аналіз взаємодії між інтересами людини та держави в умовах виконання державою її безпекових функцій.</p> <p>Характеристика геополітичного становища України та порівняння його з положенням інших держав регіону в минулому і тепер.</p> <p>Характеристика сучасного стану суспільства та прогнозування напрямів геополітичних змін в умовах глобалізації.</p> <p>Пояснення ролі державної мови та державних символів як інструментів консолідації українського суспільства та утвердження ідентичності.</p> <p>Дослідження важливості суспільно-державних (національних) цінностей та державних символів для України та інших держав світу.</p> <p>Порівняння різних форм правління та державного устрою на прикладах сучасних країн світу.</p> <p>Застосування поняття «прогрес» для оцінювання змін у формі держави та політичному режимі України в історичній ретроспективі.</p> <p>Моделювання ситуацій прямої та представницької демократії в житті місцевої громади або закладу освіти.</p> <p>Оцінювання переваг і недоліків демократії, а також аналіз сучасних загроз (популізм, маніпуляції) для демократичних інститутів.</p>

<p>суспільно-державних (національних) цінностей [12 ГЮ 6.3.1-1 П].</p> <p>– Характеризує стан суспільства та прогнозує напрямки політичних, економічних, соціальних процесів, геополітичних змін [12 ГЮ 6.3.1-2 П].</p>	<p>Джерела права.</p> <p>Права людини. Природний характер прав; людська гідність як основна цінність концепції прав людини; покоління прав людини; особливий статус прав дитини. Цифрові права людини.</p> <p>Громадянство та ідентичність. Громадянство як правовий зв'язок особи з державою. Громадянська самоідентифікація: юридичний та ціннісний аспекти. Підстави набуття та припинення громадянства; правовий статус громадян, іноземців, апатридів та біженців. Множинне громадянство (підданство).</p> <p>Громада і місцеве самоврядування. Поняття територіальної громади: рівень, де влада найближча до людини. Органи місцевого самоврядування: повноваження та відповідальність. Децентралізація; участь молоді в житті громади.</p> <p>Громадянська відповідальність під час війни. Правовий режим воєнного стану: обмеження та особливості. Захист держави як обов'язок громадян. Волонтерство та суспільно корисна діяльність як прояв відповідальності. Дотримання інформаційної гігієни та протидія дезінформації в умовах війни.</p>	<p>Класифікація соціальних норм і джерел права на прикладах регулювання відносин у публічній та приватній сферах. Формулювання суджень щодо ефективності правових норм на основі принципів справедливості, рівності та верховенства права.</p> <p>Характеристика поколінь прав людини та пояснення особливостей захисту прав дитини і цифрових прав. Обстоювання думки про те, що права людини мають визначати зміст законів та інших нормативно-правових актів держави.</p> <p>Пояснення правового статусу громадян, апатридів та біженців, а також підстав набуття та припинення громадянства України.</p> <p>Порівняння юридичного та ціннісного аспектів громадянської самоідентифікації особистості в сучасному світі.</p> <p>Опис механізмів децентралізації та можливостей участі молоді у вирішенні питань місцевого значення. Ініціювання або розробка плану активних дій для розв'язання конкретної проблеми місцевої громади чи закладу освіти.</p> <p>Пояснення обов'язку захисту держави та ролі волонтерства як вияву громадянської відповідальності. Прогнозування наслідків дотримання (або недотримання) інформаційної гігієни для національної безпеки та стійкості суспільства.</p>
<p>– Усвідомлено бере участь в облаштуванні громадського простору у своєму місті/селі/селищі [12 ГЮ 2.3.2-1</p>	<p>Пропоновані теми практичних занять та учнівських проєктів за темами розділу Практичні роботи. 1. Моделювання механізмів участі громадян</p>	

<p>П].</p> <ul style="list-style-type: none"> – Характеризує геополітичне становище України та інших держав у минулому і тепер [12 ГЮ 2.1.1-2 П]. – Визначає способи запобігання порушенням правил поведінки в громадських місцях [12 ГЮ 2.3.2-2 П]. – Пропонує способи захисту прав людини в громадському просторі [12 ГЮ 2.3.2-3 П]. 	<p>у впорядкуванні громадського простору свого міста. 2. Оцінювання геополітичного становища України та викликів національній безпеці.</p> <p><i>Проекти.</i></p> <p>1. «Громада, дружня до молоді»: план дій щодо запобігання порушенням правил у громадських місцях. 2. Розробка концепції інклюзивного шкільного простору.</p>	
<p>Розділ 4. Людина у вимірах природи і матеріальної культури. Економіка як інструмент розуміння вибору (змістові лінії «Людина і природа», «Людина і світ матеріальних речей»)</p>		
<ul style="list-style-type: none"> – Обґрунтовано оцінює суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями [12 ГЮ 3.2.2-1 П]. – Проектує розвиток власної особистості з огляду на належність до різних спільнот [12 ГЮ 5.1.1-1 П]. – Планує і здійснює діяльність, спрямовану на власний розвиток і благо суспільства [12 ГЮ 5.1.2-1 П]. – Обстоює думку про те, що права людини повинні визначати положення законів та інших нормативно-правових актів [12 ГЮ 5.2.1-1 П]. – Оцінює власну громадянську позицію, стереотипи, 	<p>Економічний вибір та обмеженість ресурсів. Потреби і ресурси; як працює механізм обмеженості; поняття альтернативної вартості; раціональна поведінка споживача.</p> <p>Психологія споживання: потреби та бажання. Споживання і формування потреб; вплив реклами та маркетингу на вибір; маніпуляції споживчою поведінкою; механізми соціального наслідування; культура свідомого споживання.</p> <p>Особистий фінансовий менеджмент. Гроші як інструмент і соціальний механізм; структура особистого бюджету; фінансова безпека та уникання шахрайства; цифрові активи; матеріальна спадщина родини як капітал.</p> <p>Людина на ринку праці: самореалізація. Праця як джерело</p>	<p>Розрахунок альтернативної вартості щоденних рішень споживача в умовах обмеженості часу та фінансових ресурсів.</p> <p>Аналіз взаємодії між приватними економічними інтересами людини та потребами громади в умовах дефіциту ресурсів.</p> <p>Виявлення прийомів маркетингових маніпуляцій та соціального наслідування у споживчій поведінці на основі аналізу рекламних повідомлень.</p> <p>Обґрунтована оцінка суспільно значущої інформації про товари та послуги за самостійно визначеними критеріями свідомого споживання.</p> <p>Складання структури особистого чи сімейного бюджету з урахуванням витрат на фінансову безпеку та цифрову гігієну.</p> <p>Планування діяльності, спрямованої на примноження матеріальної спадщини родини як капіталу для власного розвитку та суспільного блага.</p>

<p>упередження і чинники впливу на їх формування [12 ГЮ 5.1.1-2 П].</p> <ul style="list-style-type: none"> – Аналізує взаємодію між інтересами людини, громади, суспільства [12 ГЮ 5.1.2-2 П]. – Визначає зв'язок між дотриманням прав людини, демократією, мирним співіснуванням та економічним і соціальним благополуччям в історичній перспективі [12 ГЮ 6.1.1-2 П]. 	<p>добробуту; вибір професії в умовах невизначеності; розвиток м'яких навичок; баланс праці та особистого життя.</p> <p>Здоров'я та безпека як життєвий ресурс. Спосіб життя і довголіття; екологія житла; особиста безпека в умовах воєнного стану; психологічна стійкість.</p>	<p>Визначення переліку м'яких навичок, необхідних для професійної самореалізації та забезпечення балансу між працею й особистим життям.</p> <p>Проектування траєкторії професійного розвитку особистості з огляду на актуальні запити ринку праці та приналежність до професійних спільнот.</p> <p>Моделювання алгоритмів безпечної поведінки в умовах воєнного стану та способів підтримки психологічної стійкості.</p> <p>Встановлення зв'язку між рівнем соціального благополуччя, екологічною безпекою та дотриманням права людини на життя і здоров'я в історичній перспективі.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Обстоює думку про те, що права людини повинні визначати положення законів та інших нормативно-правових актів [12 ГЮ 5.2.1-1 П]. – Обґрунтовано оцінює історичну і суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями [12 ГЮ 3.2.2-1 П]. – Формулює обґрунтовані висновки на основі виявлених у джерелах закономірностей і причинно-наслідкових зв'язків [12 ГЮ 3.3.3-1 П]. – Оцінює ступінь доступу до публічної інформації та її вплив на розвиток демократії [12 ГЮ 6.1.2-1 П]. 	<p><i>Пропоновані теми практичних занять та учнівських проєктів за темами розділу</i></p> <p><i>Практичні роботи.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Обґрунтування пріоритету прав людини у змісті законів та нормативних актів. 2. Моделювання ситуацій захисту прав споживачів у взаємодії з бізнес-структурами. <p><i>Проєкти.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дослідження впливу реклами та масмедіа на формування соціальних стандартів споживання. 2. Правовий навігатор: розробка алгоритмів доступу до публічної інформації. 	

11 клас

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Пропоновані види навчальної діяльності
Розділ 1. Людина в просторі ідей: ідентичність, мислення, цінності. Суспільні структури та правила гри (змістова лінія «Людина і світ уявлень та ідей»)		
<ul style="list-style-type: none"> – Застосовує поняття «прогрес» для оцінювання змін, які відбулись або відбуваються сьогодні [12 ГЮ 1.3.2-1 П]. – Усвідомлено бере участь в облаштуванні громадського простору у своєму місті/селі/селищі [12 ГЮ 2.3.2-1 П]. – Визначає способи запобігання порушенням правил поведінки в громадських місцях [12 ГЮ 2.3.2-2 П]. – Визначає способи поширення маніпулятивних, пропагандистських впливів і методи протидії їм [12 ГЮ 3.2.1-2 П] – Визначає ідеологічну спрямованість джерела та оцінює його з погляду забезпечення прав людини і суспільних інтересів [12 ГЮ 3.3.2-1 П]. – Характеризує засоби впливу інформації на громадську думку і суспільні настрої [12 ГЮ 3.3.2-2 П]. – Пояснює вплив трансформації соціокультурних цінностей на трактування історичної інформації [12 ГЮ 3.3.2-3 П]. 	<p style="text-align: center;">Суспільство як складна система.</p> <p>Соціальна структура та групи; взаємозалежність елементів; поняття соціальної згуртованості. Взаємозв'язки та соціальний порядок.</p> <p style="text-align: center;">Влада. Джерела і механізми.</p> <p>Види влади; харизма, закон і традиція як підмурки авторитету. Вплив, примус і легітимність влади.</p> <p style="text-align: center;">Право і норми. Як виникають правила і чому люди їх дотримуються. Соціальний договір. Мораль і право; роль закону в забезпеченні справедливості.</p> <p style="text-align: center;">Публічний простір і громадська думка. Формування спільного бачення реальності. Майданчики для діалогу (онлайн і офлайн); як формується колективна позиція; роль медіа у формуванні громадської думки.</p> <p style="text-align: center;">Ідеології як способи пояснення світу. Як політичні ідеї структурують реальність. Основні політичні течії (лібералізм, консерватизм тощо); як ідеї стають програмами дій; вибір між порядком і свободою.</p> <p style="text-align: center;">Національна ідентичність і пам'ять. Що робить нас нацією; політика пам'яті; патріотизм; історична пам'ять як</p>	<p>Визначення ознак соціальної згуртованості та взаємозалежності елементів суспільної системи на прикладах функціонування сучасної громади. Аналіз взаємодії між інтересами людини, окремих груп та суспільства в контексті підтримання соціального порядку та стабільності.</p> <p>Порівняння видів влади та підмурок авторитету (традиційного, харизматичного, легального) у різних історичних та політичних контекстах. Обґрунтування небезпеки для світового порядку поширення антидемократичних ідей та утвердження авторитарних урядів.</p> <p>Визначення способів запобігання порушенням правил поведінки в громадських місцях на основі взаємодії моральних та правових норм. Обстоювання думки про те, що права людини мають визначати положення законів та соціального договору в демократичному суспільстві.</p> <p>Розроблення пропозицій щодо облаштування та раціонального використання громадського простору в межах свого населеного пункту. Характеристика засобів впливу інформації на формування громадської думки та суспільних настроїв через офлайн- та онлайн-майданчики.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – Формулює судження на основі критеріїв, принципів і цінностей [12 ГЮ 4.2.1-1 П]. – Аналізує взаємодію між інтересами людини, громади, суспільства [12 ГЮ 5.1.2-2 П]. – Обстоює думку про те, що права людини повинні визначати положення законів та інших нормативно-правових актів [12 ГЮ 5.2.1-1 П]. – Визначає основні політичні, правові, соціокультурні та інші чинники, які впливають на дотримання прав людини і принципів демократії в Україні та світі [12 ГЮ 5.2.2-2 П]. – Характеризує електронну демократію та особливості її реалізації в Україні [12 ГЮ 6.1.2-2 П]. – Обґрунтовує небезпеку для світу поширення антидемократичних ідей та авторитарних урядів [12 ГЮ 6.1.1-3 П]. – Характеризує електронну демократію та особливості її реалізації в Україні [12 ГЮ 6.1.2-2 П]. 	<p>ресурс розвитку.</p> <p>Інформація як ресурс та інструмент влади. Контроль, маніпуляції та інформаційний вплив. Цензура і свобода слова; м'яка сила в політиці.</p> <p>Людина в цифровому суспільстві. Трансформація суспільних відносин у цифрову епоху. Алгоритми соціальних мереж та «бульбашки» фільтрів; цифрова демократія; етика штучного інтелекту.</p>	<p>Класифікація основних політичних течій за їхнім ставленням до ключових цінностей (свободи, рівності, порядку, традиції).</p> <p>Визначення ідеологічної спрямованості джерела інформації та його оцінювання з погляду дотримання прав людини.</p> <p>Застосування поняття «прогрес» для оцінювання змін у національній самосвідомості та політиці пам'яті сучасної України.</p> <p>Пояснення впливу трансформації соціокультурних цінностей на сучасне трактування історичних подій і постатей.</p> <p>Виявлення способів поширення маніпулятивних і пропагандистських впливів у медіапросторі.</p> <p>Розробка методів протидії маніпулятивним технологіям та аналіз ролі «м'якої сили» в забезпеченні національних інтересів.</p> <p>Характеристика інструментів електронної демократії та особливостей їх реалізації в сучасній Україні.</p> <p>Визначення політичних та соціокультурних чинників, що впливають на дотримання прав людини в умовах роботи алгоритмів соцмереж та ШІ.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Застосовує поняття «прогрес» для оцінювання змін, які відбулись або відбуваються сьогодні [12 ГЮ 1.3.2-1 П]. – Виявляє пов'язаність поколінневих змін та історичних явищ і процесів [12 ГЮ 1.1.2-2 П]. 	<p>Пропоновані теми практичних занять та учнівських проєктів за темами розділу</p> <p><i>Практичні роботи.</i></p> <p>1. Оцінювання сучасних суспільних змін в Україні крізь призму поняття «прогрес». 2. Визначення зв'язку між</p>	

<ul style="list-style-type: none"> – Розробляє моделі альтернативного історичного розвитку [12 ГЮ 1.3.2-2 П]. – Здійснює періодизацію історичних процесів на основі альтернативних критеріїв [12 ГЮ 1.3.1-1 П]. 	<p>поколінневими змінами та динамікою сучасних процесів.</p> <p><i>Проекти.</i></p> <p>1. Дослідження альтернативних варіантів розвитку ключових історичних подій України. 2. Складання періодизації становлення громадянського суспільства в Україні за власними критеріями.</p>	
<p>Розділ 2. Суспільство, комунікація і мислення. Конфлікти, впливи та складні системи (змістова лінія «Людина і суспільство»)</p>		
<ul style="list-style-type: none"> – Виявляє пов'язаність поколінневих змін та історичних явищ і процесів [12 ГЮ 1.1.2-2 П]. – Характеризує зміни в житті людей під впливом наукових відкриттів і технологічних досягнень [12 ГЮ 2.2.1-3 П]. – Визначає способи запобігання порушенням правил поведінки в громадських місцях [12 ГЮ 2.3.2-2 П]. – Визначає способи поширення маніпулятивних, пропагандистських впливів і методи протидії їм [12 ГЮ 3.2.1-2 П]. – Виявляє стереотипні судження в джерелі, визначає мотиви автора, які вплинули на інтерпретацію ним минулого/сучасності [12 ГЮ 3.2.1-1 П]. – Розрізняє в джерелі факти, припущення, судження, аргументи [12 ГЮ 3.2.2-2 П]. 	<p>Соціальна взаємодія: стратегії та типи дій. Раціональна та ціннісна дія; конкуренція та кооперація; групова динаміка.</p> <p>Соціальні конфлікти: причини та динаміка. Природа суперечностей; етапи розвитку конфлікту; девіантна поведінка як прояв кризи.</p> <p>Переговори та стратегії розв'язання конфліктів. Методи досягнення домовленостей; медіація; дипломатія та конструктивний діалог.</p> <p>Дезінформація та техніки маніпуляцій. Механізми маніпуляцій і розпізнавання прихованого впливу; психологічні тригери; факти і фейки (базовий фактчекінг).</p> <p>Пропаганда: класичні та сучасні форми. Інструменти масового переконання; пропаганда в умовах війни; методи протидії.</p> <p>Аргументація та логічні помилки. Структура аргументу;</p>	<p>Класифікація типів соціальних дій (раціональних, ціннісних) та моделювання ситуацій кооперації та конкуренції в межах групи.</p> <p>Аналіз взаємодії між приватними інтересами людини та суспільною необхідністю в процесі реалізації стратегій соціальної взаємодії.</p> <p>Визначення способів запобігання порушенням правил поведінки та девіантним проявам як методу зниження конфліктності в громаді.</p> <p>Доведення негативного впливу соціальних упереджень на стабільність суспільства та розвиток конфліктів, що загрожують правам людини.</p> <p>Застосування алгоритмів медіації та конструктивного діалогу для вирішення модельних конфліктних ситуацій на локальному рівні.</p> <p>Моделювання ситуацій порушення прав людини та розробка пропозицій щодо використання національних і міжнародних механізмів їх захисту.</p> <p>Розрізнення в медіатекстах фактів, припущень та емоційних суджень; виявлення базових технік маніпулювання.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – Систематизує джерела за рівнем достовірності наявної в них інформації [12 ГО 3.3.1-1 П]. – Визначає ідеологічну спрямованість джерела та оцінює його з погляду забезпечення прав людини і суспільних інтересів [12 ГО 3.3.2-1 П]. – Характеризує засоби впливу інформації на громадську думку і суспільні настрої [12 ГО 3.3.2-2 П]. – Пояснює вплив трансформації соціокультурних цінностей на трактування історичної інформації [12 ГО 3.3.2-3 П]. – Аналізує взаємодію між інтересами людини, громади, суспільства [12 ГО 5.1.2-2 П]. – Моделює ситуації порушення прав і гідності людини та пропонує доцільні національні та міжнародні механізми їх захисту і відновлення [12 ГО 5.2.2-1 П]. – Доводить негативний вплив соціальних упереджень на забезпечення миру, стабільності, прав людини [12 ГО 5.3.2-1 П]. 	<p>виявлення логічних пасток; дебати як інструмент пошуку істини.</p> <p>Глобалізація та трансформації суспільств. Зміни в способі життя; масова комунікація та громадська думка; виклики інформаційного суспільства.</p> <p>Покоління як суб'єкти змін. Теорія поколінь; цінності різних вікових груп; благодійність і волонтерство як соціальний клей.</p>	<p>Систематизація джерел за рівнем достовірності та обґрунтування методів протидії поширенню дезінформації в мережі.</p> <p>Визначення ідеологічної спрямованості пропагандистських джерел та їх оцінювання з погляду впливу на суспільні інтереси.</p> <p>Визначення способів поширення пропаганди в умовах війни та розробка рекомендацій щодо захисту громадської думки від маніпуляцій.</p> <p>Виявлення стереотипних суджень і логічних помилок у структурі аргументації авторів джерел різного походження. Характеристика засобів впливу аргументованої та маніпулятивної інформації на формування суспільних настроїв.</p> <p>Характеристика змін у способі життя людей під впливом науково-технологічних досягнень та глобальної масової комунікації.</p> <p>Пояснення впливу трансформації соціокультурних цінностей у глобалізованому світі на сучасне трактування історичної інформації.</p> <p>Виявлення пов'язаності поколіннєвих змін із трансформацією соціальних цінностей та волонтерською активністю.</p> <p>Формулювання суджень про роль різних поколінь у забезпеченні прав людини та соціального прогресу на основі етичних критеріїв.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Систематизує джерела за рівнем достовірності наявної в них інформації [12 ГО 3.3.1-1 П]. – Визначає ідеологічну спрямованість 	<p>Пропоновані теми практичних занять та учнівських проєктів за темами розділу</p> <p><i>Практичні роботи.</i></p>	

<p>джерела та оцінює його з погляду забезпечення прав людини і суспільних інтересів [12 ГЮ 3.3.2-1 П].</p> <ul style="list-style-type: none"> – Доводить негативний вплив соціальних упереджень на забезпечення миру, стабільності, прав людини [12 ГЮ 5.3.2-1 П]. – Висловлює судження щодо важливості поваги до людської гідності та необхідності захисту прав людини [12 ГЮ 5.2.2-2 П]. 	<p>1. Класифікація джерел про політичні ідеології за рівнем їх достовірності. 2. Аналіз ідеологічного забарвлення джерела та його впливу на права людини.</p> <p><i>Проекти.</i></p> <p>1. Аналіз негативного впливу соціальних упереджень на стабільність і мир у суспільстві. 2. Проект протидії дискримінації та мові ворожнечі в соціальних мережах.</p>	
<p>Розділ 3. Людина в просторі держави і права. Державний апарат, процедури та інституції (змістова лінія «Людина і влада»)</p>		
<ul style="list-style-type: none"> – Визначає способи запобігання порушенням правил поведінки в громадських місцях [12 ГЮ 2.3.2-2 П]. – Визначає ідеологічну спрямованість джерела та оцінює його з погляду забезпечення прав людини і суспільних інтересів [12 ГЮ 3.3.2-1 П]. – Оцінює власну громадянську позицію, стереотипи, упередження і чинники впливу на їх формування [12 ГЮ 5.1.1-2 П]. – Планує і здійснює діяльність, спрямовану на власний розвиток і благо суспільства [12 ГЮ 5.1.2-1 П]. – Аналізує взаємодію між інтересами людини, громади, суспільства [12 ГЮ 5.1.2-2 П]. 	<p style="text-align: center;">Конституція і конституціоналізм. Верховенство права. Історія української Конституції. Юридичні властивості Конституції України, її структура; порядок внесення змін. Конституційний Суд України як орган конституційного контролю.</p> <p style="text-align: center;">Поділ влади. Державний механізм (законодавча, виконавча, судова гілки). Система стримувань і противаг; взаємодія гілок влади: функціональний розподіл та сфери відповідальності.</p> <p style="text-align: center;">Законодавчий процес. Як народжуються правила і закони. Суб'єкти законодавчої ініціативи; стадії законотворчості: від розробки концепції до опублікування закону.</p> <p style="text-align: center;">Виконавча влада і державна політика. Кабінет Міністрів України як</p>	<p>Опис структури та порядку внесення змін до Основного Закону України; пояснення принципу верховенства права. Обстоювання думки про те, що права людини мають бути першоосною для змісту Конституції та всіх нормативно-правових актів держави.</p> <p>Моделювання взаємодії гілок влади через систему стримувань і противаг на прикладах реальних державних рішень.</p> <p>Аналіз взаємодії між інтересами людини та державним механізмом у процесі реалізації владних повноважень.</p> <p>Відтворення етапів проходження законопроекту від законодавчої ініціативи до набрання чинності.</p> <p>Оцінювання переваг і недоліків демократичних процедур у законотворчості та їх впливу на якість законодавства.</p> <p>Характеристика функцій Кабінету Міністрів України та механізмів реалізації державної політики в різних сферах.</p> <p>Характеристика стану суспільства та прогнозування</p>

<ul style="list-style-type: none"> – Обстоює думку про те, що права людини повинні визначати положення законів та інших нормативно-правових актів [12 ГЮ 5.2.1-1 П]. – Розрізняє способи захисту прав і свобод людини і громадянина [12 ГЮ 5.2.1-2 П]. – Моделює ситуації порушення прав і гідності людини та пропонує доцільні національні та міжнародні механізми їх захисту і відновлення [12 ГЮ 5.2.2-1 П]. – Визначає основні політичні, правові та інші чинники, які впливають на дотримання прав людини і принципів демократії [12 ГЮ 5.2.2-2 П]. – Оцінює переваги і недоліки демократії [12 ГЮ 6.1.1-1 П]. – Обґрунтовує небезпеку для світу поширення антидемократичних ідей та авторитарних урядів [12 ГЮ 6.1.1-3 П]. – Пояснює механізм і процедури виборчого процесу і пов'язані з ними ризики [12 ГЮ 6.1.2-1 П]. – Характеризує стан суспільства та прогнозує напрямки політичних, економічних, соціальних процесів, геополітичних змін [12 ГЮ 6.3.1-2 П]. 	<p>вищий орган у системі органів виконавчої влади. Центральні та місцеві органи виконавчої влади. Державна служба. Бюджетний процес. Реалізація стратегій розвитку країни.</p> <p>Судова система і правосуддя. Доступ до справедливого суду. Принципи судочинства. Судоустрій. Роль присяжних у здійсненні правосуддя. Судовий процес: учасники, етапи, особливості. Судовий етикет.</p> <p>Правопорушення і юридична відповідальність. Правопорушення і їх види. Презумпція невинуватості. Склад правопорушення як підстава юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності. Стягнення та покарання. Пенітенціарна система.</p> <p>Виборче право та виборчі системи. Як формуються представницькі органи влади. Принципи виборчого права. Типологія виборчих систем. Виборче законодавство і виборчий процес.</p> <p>Політичні партії. Функції політичних партій у демократичному суспільстві. Програмні засади партій; фінансування партій. Порядок утворення та реєстрації партій в Україні. Роль опозиції в демократичній державі.</p> <p>Антикорупційна система та доброчесність. Поняття корупції та її деструктивний вплив на державу.</p>	<p>напрямків соціально-економічних процесів за результатами виконання державних стратегій.</p> <p>Визначення ланок судової системи України та принципів справедливого судочинства. Обґрунтування ролі Конституційного Суду України як ключового чинника, що впливає на дотримання принципів демократії.</p> <p>Визначення способів запобігання порушенням правил поведінки та ознак юридичної відповідальності за різні види правопорушень. Розрізнення способів захисту прав людини у випадку їх порушення з боку правоохоронних або пенітенціарних органів.</p> <p>Пояснення механізмів виборчого процесу в Україні та порівняння різних виборчих систем. Аналіз ризиків виборчого процесу (підкуп, маніпуляції) та обґрунтування небезпеки антидемократичних практик для стабільності світу.</p> <p>Порівняння програмних засад провідних політичних партій України та їхнього бачення суспільного розвитку. Визначення ідеологічної спрямованості партійних джерел та їх оцінювання з погляду забезпечення прав людини і суспільних інтересів.</p> <p>Планування дій, спрямованих на виховання особистої доброчесності та протидію побутовій корупції у власному середовищі. Рефлексивна оцінка власної позиції щодо корупційних ризиків, аналіз стереотипів та упереджень, що впливають на толерування корупції.</p>
--	--	---

	<p>Система антикорупційних органів. Інструменти фінансового контролю. Доброчесність як запобіжник корупції. Національні механізми захисту прав людини. Система правоохоронних органів України та їх роль у захисті прав людини. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Звернення до правоохоронних органів та суду. Адвокатура як інститут забезпечення права на захист. Безоплатна правнича допомога.</p>	<p>Складання алгоритму звернення до Уповноваженого ВРУ з прав людини та правоохоронних органів у конкретних ситуаціях. Моделювання ситуацій порушення прав людини та пропонування доцільних національних механізмів для їх відновлення.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Характеризує електронну демократію та особливості її реалізації в Україні [12 ГЮ 6.1.2-2 П]. – Пояснює механізм і процедури виборчого процесу і пов'язані з ними ризики [12 ГЮ 6.1.2-1 П]. – Оцінює переваги і недоліки демократії [12 ГЮ 6.1.1-1 П]. – Обґрунтовує небезпеку для світу поширення антидемократичних ідей та авторитарних урядів [12 ГЮ 6.1.1-3 П]. 	<p>Пропоновані теми практичних занять та учнівських проєктів за темами розділу <i>Практичні роботи.</i> 1. Характеристика переваг та ризиків електронної демократії в умовах воєнного стану. 2. Порівняльний аналіз виборчих систем та процедур: виявлення ризиків маніпуляцій. <i>Проєкти.</i> 1. Моделювання роботи органів учнівського самоврядування як школи демократії. 2. Аналіз причин та наслідків поширення антидемократичних ідей у сучасному світі.</p>	
<p>Розділ 4. Людина у вимірах природи і матеріальної культури. Економіка як суспільний механізм (змістові лінії «Людина і природа», «Людина і світ матеріальних речей»)</p>		

<ul style="list-style-type: none"> - Пояснює причини і наслідки соціальної і майнової нерівності в минулому і тепер [12 ГЮ 2.2.1-2 П]. - Усвідомлено бере участь в облаштуванні громадського простору у своєму місті/селі/селищі [12 ГЮ 2.3.2-1 П]. - Визначає способи запобігання порушенням правил поведінки в громадських місцях [12 ГЮ 2.3.2-2 П]. - Пропонує способи захисту прав людини в громадському просторі [12 ГЮ 2.3.2-3 П]. - Аналізує взаємодію між інтересами людини, громади, суспільства [12 ГЮ 5.1.2-2 П]. - Визначає зв'язок між дотриманням прав людини, демократією, мирним співіснуванням та економічним і соціальним благополуччям в історичній перспективі [12 ГЮ 6.1.1-2 П]. - Оцінює ступінь доступу до публічної інформації та її вплив на розвиток демократії [12 ГЮ 6.1.2-1 П]. - Ініціює та/або долучається до активних дій для розв'язання спільних проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГЮ 6.2.1-4 П]. 	<p style="text-align: center;">Ринкова економіка та підприємницьке мислення. Економічні системи; взаємодія попиту і пропозиції; конкуренція; шлях від бізнес-ідеї до стартапу.</p> <p style="text-align: center;">Суспільні фінанси: податки та бюджет. Державний бюджет і податки; роль податків у розвитку громади; прозорість використання публічних коштів.</p> <p style="text-align: center;">Інституційні загрози: тіньова економіка та корупція. Причини та наслідки тінізації; корупційні ризики в економіці; добросовісність як чинник економічного зростання.</p> <p style="text-align: center;">Соціальні виміри економіки та зайнятості. Державна політика зайнятості; професійна освіта; захист прав працівників; роль профспілок.</p> <p style="text-align: center;">Розвиток громад та публічний простір. Сталий розвиток міст і громад; громадський простір як місце взаємодії; правила співжиття в громаді; екологічна інфраструктура населених пунктів. Аудит громадського простору на предмет інклюзивності та безпеки.</p>	<p>Пояснення механізмів взаємодії попиту і пропозиції в різних економічних системах та моделювання шляху реалізації бізнес-ідеї.</p> <p>Визначення зв'язку між економічною свободою, підприємництвом та загальним соціальним благополуччям спільноти в історичній перспективі.</p> <p>Характеристика структури державного та місцевого бюджетів; пояснення ролі податків як ресурсу для розвитку місцевої громади.</p> <p>Оцінювання ступеня доступу до публічної інформації про використання бюджетних коштів та аналіз її впливу на розвиток демократії.</p> <p>Пояснення причин та наслідків соціальної і майнової нерівності, що виникають внаслідок тінізації економіки. Аналіз взаємодії між приватними інтересами осіб, що вдаються до корупції, та інтересами громади й суспільства.</p> <p>Визначення прав працівників і функцій профспілок у захисті трудових інтересів громадян; аналіз державної політики зайнятості.</p> <p>Формулювання пропозицій щодо способів захисту економічних прав людини в сучасному ринковому середовищі.</p> <p>Здійснення аудиту (оцінювання) громадського простору свого населеного пункту на предмет інклюзивності, безпеки та дотримання правил поведінки.</p> <p>Розробка та представлення проекту активних дій (ініціативи) для розв'язання конкретної проблеми місцевої громади (наприклад, екологічної інфраструктури чи інклюзивності).</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Визначає зв'язок між дотриманням 	<p style="text-align: center;"><i>Пропоновані теми практичних занять</i></p>	

<p>прав людини, демократією, мирним співіснуванням та економічним і соціальним благополуччям в історичній перспективі [12 ГЮ 6.1.1-2 П].</p> <ul style="list-style-type: none"> – Аналізує взаємодію між інтересами людини, громади, суспільства [12 ГЮ 5.1.2-2 П]. – Ініціює та/або долучається до активних дій для розв'язання спільних проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГЮ 6.2.1-4 П]. – Розрізняє способи захисту прав і свобод людини і громадянина [12 ГЮ 5.2.1-2 П]. 	<p>та учнівських проєктів за темами розділу</p> <p><i>Практичні роботи.</i></p> <p>1. Дослідження зв'язку між дотриманням прав людини та економічним добробутом нації. 2. Аналіз впливу демократичних інститутів на соціальне благополуччя громадян.</p> <p><i>Проєкти.</i></p> <p>1. «Громада майбутнього»: стратегія розвитку місцевого самоврядування через участь молоді. 2. Дослідження правових механізмів захисту соціальних інтересів вразливих груп.</p>	
--	--	--

12 клас

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Пропоновані види навчальної діяльності
Розділ 1. Людина в просторі ідей: ідентичність, мислення, цінності. Вибір, відповідальність та дія в умовах викликів (змістова лінія «Людина і світ уявлень та ідей»)		
<ul style="list-style-type: none"> – Розробляє моделі альтернативного історичного розвитку [12 ГЮ 1.3.2-2 П]. – Пояснює причини і наслідки соціальної і майнової нерівності в минулому і тепер [12 ГЮ 2.2.1-2 П]. – Усвідомлено бере участь в облаштуванні громадського простору у своєму місті/селі/селищі [12 ГЮ 2.3.2-1 П]. – Пропонує способи захисту прав людини в громадському просторі [12 ГЮ 2.3.2-3 П]. – Визначає способи поширення маніпулятивних, пропагандистських впливів і методи протидії їм [12 ГЮ 3.2.1-2 П]. – Аналізує взаємодію між інтересами людини, громади, суспільства [12 ГЮ 5.1.2-2 П]. – Моделює ситуації порушення прав і гідності людини та пропонує доцільні національні та міжнародні механізми їх захисту і відновлення [12 ГЮ 5.2.2-1 П]. – Оцінює переваги і недоліки демократії [12 ГЮ 6.1.1-1 П]. – Визначає зв'язок між дотриманням 	<p style="text-align: center;">Етичні дилеми сучасності.</p> <p>Цінності прав людини у XXI столітті; конфлікт інтересів (безпека і свобода); універсальні цінності в нестабільному світі.</p> <p style="text-align: center;">Демократія в умовах кризи.</p> <p>Сильні та слабкі сторони, виклики верховенству права. Стійкість демократичних інститутів; загрози авторитаризму; громадянська участь як запобіжник руйнації системи.</p> <p style="text-align: center;">Популізм та політичні маніпуляції.</p> <p>Спрощення складності як технологія. Чому прості рішення приваблюють; розпізнавання демагогії; наслідки емоційного голосування.</p> <p style="text-align: center;">Інформаційні війни та пропаганда.</p> <p>Конструювання наративів в умовах конфлікту. Механізми створення фейків; ворожі наративи; психологічна стійкість до маніпуляцій в умовах війни.</p> <p style="text-align: center;">Ідентичність і війна.</p> <p>Українська ідентичність; подолання травми через культуру пам'яті; єдність як фактор перемоги.</p> <p style="text-align: center;">Героїзм, конформізм і моральний вибір.</p> <p>Поведінка людини в екстремальних ситуаціях; ціна мовчання; межа між</p>	<p>Визначення ціннісних орієнтирів прав людини у XXI столітті та моделювання розв'язання конфлікту інтересів між безпекою та свободою.</p> <p>Моделювання ситуацій порушення людської гідності в умовах глобальної нестабільності та пропонування міжнародних механізмів їх відновлення.</p> <p>Оцінювання переваг і недоліків демократії як системи, що забезпечує верховенство права та стійкість суспільних інститутів.</p> <p>Визначення зв'язку між дотриманням прав людини, демократичними процедурами та соціальним благополуччям в історичній перспективі.</p> <p>Виявлення ознак політичного популізму в публічних виступах та розробка алгоритмів розпізнавання демагогічних прийомів.</p> <p>Розробка моделей альтернативного історичного розвитку суспільства за умови перемоги популістських чи авторитарних сил.</p> <p>Визначення механізмів створення фейків та способів поширення ворожих наративів в умовах сучасних збройних конфліктів.</p> <p>Визначення методів протидії пропагандистським впливам та аналіз їхньої ролі у зміні суспільних настроїв.</p> <p>Пояснення ролі національної єдності та культури пам'яті як чинників подолання колективної травми та зміцнення</p>

<p>прав людини, демократією, мирним співіснуванням та економічним і соціальним благополуччям в історичній перспективі [12 ГЮ 6.1.1-2 П].</p> <ul style="list-style-type: none"> - Аргументує потребу спільних дій на різних рівнях для розв'язання глобальних проблем людства [12 ГЮ 6.2.1-2 П]. - Моделює варіанти власної участі в розв'язанні проблем державного та/або глобального рівня [12 ГЮ 6.2.1-3 П]. - Ініціює та/або долучається до активних дій для розв'язання спільних проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГЮ 6.2.1-4 П]. - Характеризує стан суспільства та прогнозує напрямки політичних, економічних, соціальних процесів, геополітичних змін [12 ГЮ 6.3.1-2 П]. 	<p>компромісом і зрадою цінностей.</p> <p>Лідерство і самореалізація в умовах невизначеності. Стратегії особистої дії. Прийняття рішень при браку даних; гнучкість; відповідальність лідера за команду та громаду. Ресурсність та профілактика вигорання активіста.</p> <p>Громадянська зрілість і відповідальність. Форми соціальної активності. Як індивід впливає на суспільство.</p>	<p>ідентичності.</p> <p>Характеристика сучасного стану українського суспільства та прогнозування напрямків соціокультурних змін після завершення війни.</p> <p>Моделювання варіантів поведінки особистості в екстремальних ситуаціях на основі принципів морального вибору та громадянської відповідальності.</p> <p>Пояснення причин і наслідків соціальної нерівності, що виникає внаслідок конформізму або дискримінаційних практик у минулому і тепер.</p> <p>Розробка особистої стратегії дій та прийняття рішень у ситуаціях обмеженості даних; визначення способів профілактики вигорання.</p> <p>Аналіз взаємодії між лідерськими інтересами особистості та потребами громади в умовах кризового управління.</p> <p>Розробка та представлення плану участі в облаштуванні громадського простору або вирішенні локальної екологічної проблеми.</p> <p>Аргументація потреби спільних дій та моделювання варіантів власної участі в ініціативах державного чи глобального рівня.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Визначає способи поширення маніпулятивних, пропагандистських впливів і методи протидії їм [12 ГЮ 3.2.1-2 П]. - Пояснює витоки та еволюцію концепцій і практики забезпечення прав людини [12 ГЮ 5.2.1-1 П]. - Використовує різні методи дослідження минулого і сучасного [12 ГЮ 2.2.1-1 П]. 	<p><i>Пропоновані теми практичних занять та учнівських проєктів за темами розділу</i></p> <p><i>Практичні роботи.</i></p> <p>1. Моделювання способів протидії маніпулятивним та пропагандистським впливам. 2. Аналіз еволюції концепцій прав людини в умовах глобальних криз.</p> <p><i>Проєкти.</i></p> <p>1. Створення цифрового архіву історій</p>	

<ul style="list-style-type: none"> – Обґрунтовує нелінійність, багатоваріантність історичного розвитку [12 ГЮ 1.2.1-1 П]. 	<p>опору маніпуляціям: інтерв'ю та аналіз джерел. 2. Дослідження нелінійності історичного розвитку на прикладі видатних постатей.</p>	
<p>Розділ 2. Суспільство, комунікація і мислення. Громадянська дія та стратегічна комунікація (змістова лінія «Людина і суспільство»)</p>		
<ul style="list-style-type: none"> – Усвідомлено бере участь в облаштуванні громадського простору у своєму місті/селі/селищі [12 ГЮ 2.3.2-1 П]. – Пропонує способи захисту прав людини в громадському просторі [12 ГЮ 2.3.2-3 П]. – Визначає способи поширення маніпулятивних, пропагандистських впливів і методи протидії їм [12 ГЮ 3.2.1-2 П]. – Визначає ідеологічну спрямованість джерела та оцінює його з погляду забезпечення прав людини і суспільних інтересів [12 ГЮ 3.3.2-1 П]. – Формулює судження на основі критеріїв, принципів і цінностей [12 ГЮ 4.2.1-1 П]. – Проектує розвиток власної особистості з огляду на належність до різних спільнот [12 ГЮ 5.1.1-1 П]. – Визначає зв'язок між дотриманням прав людини, демократією, мирним співіснуванням та економічним і соціальним благополуччям в 	<p>Соціальні рухи та колективна дія. Як виникають низові ініціативи; механізми суспільних змін; роль лідерства у командах.</p> <p>Довіра та соціальний капітал. Мережі взаємодії; чому довіра є економічним і політичним ресурсом; соціокультурні чинники розвитку.</p> <p>Інклюзія та соціальна справедливість. Подолання дискримінації; етика сучасного суспільства; моральні дилеми в умовах кризи.</p> <p>Інформаційні війни та стратегічна пропаганда. Аналітика суспільних процесів; психологічні операції; поглиблений аналіз кейсів інформаційної війни.</p> <p>Публічна аргументація та риторика переконання. Мистецтво виступу в публічному просторі; стратегії впливу на аудиторію; подолання поляризації суспільства.</p> <p>Стратегічна комунікація та управління репутацією. Планування довгострокового впливу; репутація як</p>	<p>Визначення етапів формування низових ініціатив і моделювання ролі лідера у процесі організації колективної дії для суспільних змін. Ініціювання та розробка плану активних дій для розв'язання конкретної проблеми закладу освіти або місцевої громади.</p> <p>Пояснення ролі соціальних мереж та міжособистісної довіри як ресурсів для економічного та політичного розвитку спільноти. Визначення зв'язку між рівнем суспільної довіри, стабільністю демократії та соціальним благополуччям в історичній перспективі.</p> <p>Розробка пропозицій щодо облаштування громадського простору з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності. Формулювання суджень щодо етичних дилем сучасності на основі принципів справедливості та поваги до людської гідності.</p> <p>Аналіз кейсів інформаційних операцій для визначення психологічних тригерів та прихованих методів маніпулятивного впливу. Визначення стратегій протидії пропаганді та оцінювання ідеологічної спрямованості джерел з погляду захисту прав людини.</p>

<p>історичній перспективі [12 ГЮ 6.1.1-2 П].</p> <ul style="list-style-type: none"> - Аргументує потребу спільних дій на різних рівнях для розв'язання глобальних проблем людства [12 ГЮ 6.2.1-2 П]. - Моделює варіанти власної участі в розв'язанні проблем державного та/або глобального рівня [12 ГЮ 6.2.1-3 П]. - Ініціює та/або долучається до активних дій для розв'язання спільних проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГЮ 6.2.1-4 П]. 	<p>актив у цифровому світі; цифрова ідентичність.</p> <p>Свобода слова та відповідальність у цифрову еру. Цензура і безпека; вплив алгоритмів соцмереж; етика онлайн-присутності.</p> <p>Громадянська комунікація як інструмент змін. Проектна діяльність у громаді; від гіпотези до результату; вимірювання ефективності соціальної дії. Пошук та верифікація першоджерел для соціальних проєктів.</p>	<p>Складання тез публічного виступу з використанням стратегій переконання та подолання поляризації думок в аудиторії.</p> <p>Пропонування способів захисту прав і свобод людини в публічному дискурсі та громадському просторі під час ведення дебатів.</p> <p>Визначення елементів цифрової ідентичності та складання плану управління особистою репутацією в інформаційному просторі.</p> <p>Проектування розвитку власної особистості та професійного іміджу з огляду на належність до різних професійних чи громадських спільнот.</p> <p>Пояснення впливу алгоритмів соціальних мереж на доступ до інформації та розробка правил етичної онлайн-присутності.</p> <p>Аргументація потреби спільних зусиль громадянського суспільства та ІТ-сектору для захисту свободи слова від цифрової цензури.</p> <p>Пошук та верифікація першоджерел для обґрунтування соціального проєкту; складання індикаторів ефективності соціальної дії.</p> <p>Моделювання варіантів власної участі в реалізації соціальних проєктів, спрямованих на подолання проблем державного чи глобального рівня.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Аргументує потребу спільних дій на різних рівнях для розв'язання глобальних проблем людства [12 ГЮ 6.2.1-2 П]. - Характеризує зв'язки між глобальними, державними і 	<p><i>Пропоновані теми практичних занять та учнівських проєктів за темами розділу</i></p> <p><i>Практичні роботи.</i></p> <p>1. Обґрунтування потреби спільних глобальних дій для розв'язання</p>	

<p>місцевими проблемами [12 ГО 6.2.1-1 П].</p> <ul style="list-style-type: none"> – Моделює варіанти власної участі в розв'язанні проблем державного та/або глобального рівня [12 ГО 6.2.1-3 П]. – Планує і здійснює діяльність, спрямовану на власний розвиток і благо суспільства [12 ГО 5.1.2-1 П]. 	<p>екологічних викликів. 2. Визначення зв'язків між місцевими проблемами громади та глобальними цілями розвитку.</p> <p><i>Проекти.</i></p> <p>1. «Моя участь у глобальних справах»: моделювання варіантів вирішення проблем державного рівня. 2. Кампанія з популяризації цілей сталого розвитку в учнівському середовищі.</p>	
<p>Розділ 3. Людина в просторі держави і права. Участь, безпека та глобальний світ (змістова лінія «Людина і влада»)</p>		
<ul style="list-style-type: none"> – Оцінює можливості реалізації геополітичних інтересів держави [12 ГО 2.2.1-3 П]. – Досліджує моделі відбудови суспільства та економіки після катастроф, воєн, геноцидів [12 ГО 2.2.1-4 П]. – Визначає способи поширення маніпулятивних, пропагандистських впливів і методи протидії їм [12 ГО 3.2.1-2 П]. – Характеризує засоби впливу інформації на громадську думку і суспільні настрої [12 ГО 3.3.2-2 П]. – Формулює судження на основі критеріїв, принципів і цінностей [12 ГО 4.2.1-1 П]. – Моделює ситуації порушення прав людини та пропонує національні та міжнародні механізми їх захисту [12 ГО 5.2.2-1 П]. 	<p>Публічна політика. Етапи формування державної політики: від ідентифікації проблеми до оцінки впливу. Громадські консультації; оцінка ефективності рішень. Процес ухвалення рішень та роль стейкхолдерів.</p> <p>Політична участь та громадянське суспільство. Поняття та структура громадянського суспільства. Форми активності; діяльність ГО та благодійних фондів; соціальне підприємство. Від волонтерства до системного громадянського активізму.</p> <p>Адвокація та лобіювання. Як ефективно просувати суспільні інтереси. Етапи адвокаційної кампанії; методи впливу на ухвалення рішень; етичні межі лобіювання.</p> <p>Цифрова (електронна) демократія. Е-петиції, «Дія», електронне голосування; кібербезпека та захист</p>	<p>Відтворення етапів циклу публічної політики та виявлення основних стейкхолдерів у процесі ухвалення рішень на рівні громади.</p> <p>Характеристика засобів впливу інформації на громадську думку під час проведення громадських консультацій щодо суспільно значущих рішень.</p> <p>Опис форм активності громадських організацій та благодійних фондів; визначення ролі соціального підприємництва у системному активізмі.</p> <p>Ініціювання або розроблення плану активних дій для розв'язання конкретної проблеми місцевої громади через залучення мережі волонтерів.</p> <p>Моделювання етапів адвокаційної кампанії для просування суспільно значущого інтересу з урахуванням етичних меж впливу.</p> <p>Формулювання суджень щодо доцільності методів лобіювання на основі критеріїв прозорості та принципів демократичної відповідальності.</p> <p>Характеристика інструментів електронної демократії в</p>

<ul style="list-style-type: none"> - Характеризує електронну демократію та особливості її реалізації в Україні [12 ГЮ 6.1.2-2 П]. - Моделює способи дій під час збройних конфліктів із застосуванням міжнародного гуманітарного права [12 ГЮ 6.3.2-1 П]. - Ініціює та/або долучається до активних дій для розв'язання спільних проблем місцевих громад [12 ГЮ 6.2.1-4 П]. 	<p>персональних даних. Цифрова нерівність та інші виклики для цифрової демократії. Вплив технологій на врядування та медіаграмотність.</p> <p>Діяльність медіа. Роль медіа як «четвертої влади» та watchdogs (сторожових псів) демократії. Законодавство про медіа: права та обов'язки журналістів, журналістська етика, право на спростування. Свобода слова в умовах війни; протидія пропаганді.</p> <p>Академічна доброчесність та професійна етика. Поняття академічної доброчесності: плагіат, фабрикація, фальсифікація. Штучний інтелект: етичність використання та правове регулювання. Етичні кодекси професійної діяльності; культура довіри в освіті та праці. Конфлікт інтересів: як розпізнати та врегулювати.</p> <p>Національна безпека і права людини. Складові національної безпеки; обмеження прав в умовах воєнного стану; демократичний цивільний контроль. Баланс свободи та безпеки в умовах загроз.</p> <p>Міжнародне право та глобальне врядування. ООН, НАТО, ЄС, Рада Європи. Євроінтеграція України; роль НАТО в архітектурі безпеки.</p> <p>Україна у світових конфліктах. Поняття агресії; міжнародна коаліція, миротворчі місії; санкційна політика. Російсько-українська війна як виклик</p>	<p>Україні (е-петиції, сервіси «Дія») та правил кібербезпеки персональних даних. Визначення способів поширення маніпуляцій у цифровому середовищі та розроблення методів протидії їм для захисту демократичного врядування.</p> <p>Характеристика правових засад діяльності Суспільного мовлення та механізмів реалізації права на спростування недостовірної інформації. Оцінювання впливу прозорості медіавласності на стан свободи слова та формування стійкості громадської думки до зовнішніх впливів.</p> <p>Визначення принципів академічної доброчесності та аналіз наслідків плагіату для наукової і професійної спільноти. Формулювання етичних критеріїв використання штучного інтелекту в освітньому процесі та професійній діяльності.</p> <p>Пояснення механізмів обмеження прав людини в умовах воєнного стану та функцій демократичного цивільного контролю над безпековим сектором. Моделювання ситуацій порушення прав людини в умовах безпекових загроз та пропонування національних і міжнародних механізмів їх захисту.</p> <p>Опис ролі міжнародних організацій (ООН, НАТО, ЄС) у сучасній архітектурі безпеки та основних етапів євроінтеграції України. Оцінювання можливостей реалізації геополітичних інтересів України через участь у міжнародних організаціях та безпекових альянсах.</p> <p>Визначення ознак збройної агресії та аналіз ролі міжнародних коаліцій і санкційної політики у протидії</p>
--	--	---

	<p>міжнародному правопорядку.</p> <p>Міжнародне гуманітарне право (МГП). Захист людини в умовах збройних конфліктів. Захист цивільних і полонених; обмеження засобів ведення війни; воєнні злочини.</p> <p>Перехідне правосуддя та відновлення. Відповідальність за агресію та бачення держави після війни. Компенсації жертвам; реституція і репарації; примирення та стратегія відбудови держави.</p>	<p>порушенням міжнародного порядку. Формулювання аргументованих суджень щодо російсько-української війни як виклику світовій системі безпеки та демократичним цінностям.</p> <p>Пояснення правил захисту цивільного населення та військовополонених; визначення заборонених засобів ведення війни.</p> <p>Моделювання способів дій учасників збройного конфлікту та цивільних осіб відповідно до норм міжнародного гуманітарного права.</p> <p>Дослідження моделей відбудови економіки та суспільства на прикладах історичного досвіду подолання наслідків війн та геноцидів.</p> <p>Характеристика перспектив політичних і соціальних процесів у державі в післявоєнний період та прогнозування напрямків стратегічної відбудови.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Виявляє причини, сутність і наслідки воєн, злочинів проти людства [12 ГЮ 2.3.1-2 П]. – Пояснює причини і наслідки Голокосту, інших геноцидів та трагедій народів України і світу [12 ГЮ 2.3.1-1 П]. – Досліджує моделі відбудови суспільства та економіки після катастроф, воєн, епідемій, геноцидів, депопуляцій [12 ГЮ 2.2.1-4 П]. – Характеризує стан суспільства та прогнозує напрямки політичних, економічних, соціальних процесів, геополітичних змін [12 ГЮ 6.3.1-2 П]. 	<p><i>Пропоновані теми практичних занять та учнівських проєктів за темами розділу</i></p> <p><i>Практичні роботи.</i></p> <p>1. Моделювання дій цивільних осіб під час конфлікту на основі міжнародного гуманітарного права. 2. Аналіз механізмів міжнародного захисту прав людини у надзвичайних ситуаціях.</p> <p><i>Проєкти.</i></p> <p>1. Дослідження наслідків порушення гуманітарних норм під час сучасних війн. 2. Розробка рекомендацій щодо запобігання злочинам проти людства на основі уроків історії.</p>	

Розділ 4. Людина у вимірах природи і матеріальної культури. Глобальні виклики та агентність (змістові лінії «Людина і природа», «Людина і світ матеріальних речей»)		
<ul style="list-style-type: none"> – Застосовує поняття «прогрес» для оцінювання змін, які відбулись або відбуваються сьогодні [12 ГЮ 1.3.2-1 П]. – Досліджує моделі відбудови суспільства і економіки після катастроф, воєн, епідемій, геноцидів, депопуляцій [12 ГЮ 2.2.1-4 П]. – Визначає основні політичні, правові, соціокультурні та інші чинники, які впливають на дотримання прав людини і принципів демократії в Україні та світі [12 ГЮ 5.2.2-2 П]. – Характеризує зв'язки між глобальними, державними і місцевими проблемами [12 ГЮ 6.2.1-1 П]. – Аргументує потребу спільних дій на різних рівнях для розв'язання глобальних проблем людства [12 ГЮ 6.2.1-2 П]. – Моделює варіанти власної участі в розв'язанні проблем державного та/або глобального рівня [12 ГЮ 6.2.1-3 П]. – Характеризує стан суспільства та прогнозує напрями політичних, економічних, соціальних процесів, геополітичних змін [12 ГЮ 6.3.1-2 П]. – Моделює способи дій під час 	<p style="text-align: center;">Глобальна економіка та інноваційний прорив. Світові ринки та інтеграція; вплив технологій на соціальну структуру; цифровізація та штучний інтелект в економіці.</p> <p style="text-align: center;">Екологічна відповідальність і кліматичний порядок денний. Глобальні екологічні виклики; стратегія сталого розвитку (Agenda 2030); циркулярна економіка (економіка замкненого циклу).</p> <p style="text-align: center;">Якість життя та моделі добробуту. Показники людського розвитку; нерівність у світі; соціальна справедливість; майбутнє концепції «держави загального добробуту».</p> <p style="text-align: center;">Економіка війни та стратегії відбудови. Вплив збройних конфліктів на людський капітал; екоцид та вплив бойових дій на довкілля; моделі повоєнного відновлення; роль громадян у ревіталізації територій; порівняння світового досвіду ревіталізації територій після масштабних катастроф.</p> <p style="text-align: center;">Агентність: людина як творець майбутнього. Соціальне підприємництво; волонтерство як економічний ресурс; громадянська участь у прийнятті екологічних та економічних рішень; етика майбутнього.</p>	<p>Застосування поняття «прогрес» для оцінювання впливу цифровізації та штучного інтелекту на зміну соціальної структури сучасного суспільства.</p> <p>Характеристика стану глобальної економіки та прогнозування напрямків політичних і соціальних процесів під впливом інноваційних технологій.</p> <p>Характеристика зв'язків між глобальними кліматичними викликами та місцевими екологічними проблемами конкретної громади.</p> <p>Аргументування потреби спільних дій міжнародної спільноти, держави та бізнесу для реалізації стратегії сталого розвитку та переходу до циркулярної економіки.</p> <p>Визначення політичних, правових і соціокультурних чинників, що впливають на забезпечення соціальної справедливості та прав людини в різних моделях добробуту.</p> <p>Прогнозування змін у концепції «держави загального добробуту» з огляду на глобальні демографічні та економічні виклики сучасності.</p> <p>Дослідження міжнародного досвіду та моделей відбудови суспільства та економіки після війн, катастроф та екоцидів.</p> <p>Моделювання способів дій і рішень щодо ревіталізації територій із дотриманням норм міжнародного гуманітарного права та принципів сталого відновлення.</p> <p>Моделювання варіантів власної участі (через волонтерство чи соціальне підприємництво) у розв'язанні</p>

збройних конфліктів із застосуванням міжнародного гуманітарного права [12 ГЮ 6.3.2-1 П].		проблем місцевого або державного рівня. Ініціювання активних дій або розробка соціального проєкту, спрямованого на розвиток громади та впровадження етичних стандартів майбутнього.
<p>Досліджує моделі відбудови суспільства і економіки після катастроф, воєн, епідемій, геноцидів, депопуляцій [12 ГЮ 2.2.1-4 П].</p> <p>Характеризує стан суспільства та прогнозує напрямки політичних, економічних, соціальних процесів, геополітичних змін [12 ГЮ 6.3.1-2 П].</p> <p>Характеризує зміни в житті людей під впливом наукових відкриттів і технологічних досягнень [12 ГЮ 2.2.1-3 П].</p> <p>Аргументує вплив людини на довкілля та стан суспільства [12 ГЮ 2.1.1-1 П].</p>	<p><i>Пропоновані теми практичних занять та учнівських проєктів за темами розділу</i></p> <p><i>Практичні роботи.</i></p> <p>1. Дослідження світових моделей відбудови економіки та суспільства після масштабних катастроф. 2. Прогнозування геополітичних змін під впливом технологічних і соціальних процесів.</p> <p><i>Проєкти.</i></p> <p>1. «Україна 2035»: розробка форсайт-проєкту розвитку територіальної громади. 2. Аналіз впливу цифровізації та ШІ на трансформацію сучасного ринку праці.</p>	

ПРИКІНЦЕВА ЧАСТИНА

Стратегія взаємодії вчителя / вчительки та здобувачів освіти в рамках поглибленого курсу «Громадянська освіта» має базуватися на принципах демократичного партнерства, де учень / учениця є не об'єктом впливу, а суб'єктом суспільного дослідження. Це фасилітація, діалогічність та спільне проєктування. Класний колектив має виступати в ролі навчальної громади, де практикуються ті цінності, що закладені в Програмі. Учитель / вчителька виступає як модератор дискусії, консультант із проєктної діяльності та фасилітатор, який допомагає здобувачам освіти самостійно доходити висновків. Навчання будується на постійному обміні думками. Будь-яка суперечлива тема розглядається з позицій багатоперспективності. Здобувачі освіти беруть участь у виборі тем для досліджень або форматів практичних занять.

У **виборі методичних прийомів** варто керуватися принципами діяльнісного, проблемно-ціннісного, критико-аналітичного підходів. *Діяльнісний підхід* — акцент на «навчанні через дію»; кожна теоретична тема має завершуватися

мікродослідженням, дебатами або створенням продукту. *Проблемно-ціннісний підхід* — навчання навколо реальних суспільних дилем; здобувачі освіти аналізують конфлікти інтересів, етичні виклики та шукають шляхи їх розв'язання на основі прав людини. *Критико-аналітичний підхід* — формування імунітету до маніпуляцій; робота не з готовими відповідями, а з першоджерелами, статистикою та медіапотоками. Варто враховувати елементи *андрагонічного підходу* — створювати умови для реалізації прагнення старшокласників до автономії та професійного самовизначення.

Для поглибленого рівня доцільно застосовувати методи громадянської участі та проектування, дослідницькі методи, а також технології розвитку критичного мислення та медіаграмотності. Серед іншого це: *деконструкція медіатекстів* (глибокий аналіз новин на предмет прихованих меседжів, пропаганди та фейків, професійні інструменти перевірки джерел і фактчекінгу); *дискусійні гойдалки* (метод, що змушує здобувачів освіти аргументувати позицію, яка суперечить їхнім власним переконанням, для розвитку емпатії та розуміння іншої сторони); *комплексні технології розробки та адвокації вирішення суспільної проблеми на рівні громади чи держави*; *соціальне моделювання та імітаційні ігри* (моделювання засідань ООН, Верховної Ради, органів місцевого самоврядування або судових процесів); *поєднання навчальних цілей із волонтерством або допомогою громаді*, де академічні знання застосовуються для реальної соціальної користі; *детальний аналіз реальних історичних або сучасних прецедентів порушення / захисту прав людини*; *опитування експертів та прогнозування розвитку суспільних процесів* (наприклад, «Україна після війни»); *аналіз публічної політики* (оцінка ефективності певних законів або державних рішень); *цифрові та інтерактивні технології* (практична робота з електронними петиціями, бюджетами участі, порталами відкритих даних); *створення цифрового контенту* (розробка соціальної реклами, подкастів на правозахисну тематику, лонгвідів про сталий розвиток).

Для організації ефективного освітнього середовища доцільно передбачити в просторі кабінету зону дебатів / дискусій (круглий стіл або коло), зону командної роботи над проєктами; доступ до цифрових ресурсів (бібліотека онлайн-курсів, юридичних баз даних).

Оцінювання на поглибленому рівні спрямоване не лише на перевірку знань, а й на виявлення здатності учнів до самостійного аналізу, критичного оцінювання та проектування власної громадянської дії. Насамперед об'єктами оцінювання виступають: сформованість громадянської та соціальної компетентностей; здатність критично аналізувати медіатексти, виявляти маніпуляції та пропаганду; вміння аргументувати власну позицію на засадах демократичних цінностей і прав людини; якість виконання практичних робіт і соціальних проєктів. Формувальне оцінювання здійснюється в процесі навчання через зворотний зв'язок, рефлексію власної громадянської позиції та самооцінювання, поточне оцінювання індивідуальних завдань. Оцінювання проєктної діяльності має враховувати як індивідуальний внесок, так і здатність до командної роботи,

медіації та адвокації. Підсумкове оцінювання проводиться за результатами вивчення розділу або курсу з акцентом на здатності розв'язувати етичні дилеми та застосовувати суспільні норми у змодельованих ситуаціях. В окремих випадках оцінювання індивідуальних проєктів чи комплексних практичних робіт може вважатися підсумковим оцінюванням розділу.

Для реалізації програми на поглибленому рівні рекомендується використовувати *цифрові інструменти* (платформи для електронної демократії, інструменти перевірки фактів, мультимедійні ресурси для створення лонгвідів); *джерела інформації* (нормативно-правові акти, тексти історичних джерел для порівняльного аналізу інтерпретацій, статистичні дані щодо економічних і соціальних процесів); *методичне забезпечення* (алгоритми цифрової гігієни, кейси з вирішення рольових конфліктів, шаблони для фінансового планування тощо).

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Нормативно-правові акти

- Загальна декларація прав людини: ухвалена резолюцією 217А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
- Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод: ухвалена в Римі 4 листопада 1950 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
- Конвенція про права дитини: ухвалена 20 листопада 1989 року (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
- Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Виборчий кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 року № 396-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>
- Державний стандарт профільної середньої освіти: Постанова КМУ від 25 липня 2024 року № 851. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text>
- Про академічну доброчесність: Закон України від 18 грудня 2025 року № 4742-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text>
- Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
- Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січня 2021 року № 1135-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>
- Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
- Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
- Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

- Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
- Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
- Про застосування англійської мови в Україні: Закон України від 04 червня 2024 року № 3760-IX. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=9432&conv=9>
- Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
- Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
- Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
- Про медіацію: Закон України від 15 грудня 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
- Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
- Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
- Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
- Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
- Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
- Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>

Електронні ресурси та платформи

- Електронний кабінет громадянина: Цифрові сервіси. URL: <https://itd.rada.gov.ua/idsrv>
- Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України: kmu.gov.ua
- Живемо в демократії: навчальні матеріали з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. URL: <https://www.living-democracy.com/uk/>
- Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)». URL: <https://www.nau.ua>
- Компас : Посібник з освіти з прав людини за участю молоді / за ред. Брандер П., Кін Е. та ін. / Рада Європи, 2020. 490 с. URL: <https://rm.coe.int/compass-2020-ukr-yfdua/1680a23873>
- МедіаДрайвер : мультимедійний онлайн-посібник / авт. кол.: Андрій Кокотюха, Лариса Денисенко, Ірина Славінська. URL: <http://mediadrivervonline/book>
- Міжнародне гуманітарне право. URL: <https://redcross.org.ua/ihl/>

- Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського. URL: <https://www.nbuv.gov.ua>
- Новинна грамотність: онлайн-курс / автор. кол.: Наталія Виговська, Ірина Виртосу, Діана Дуцик та ін.; за заг. ред. Діани Дуцик і Дарії Тарадай. URL: <https://video.detector.media/special-projects/novynna-gramotnist-i22>
- Демократична школа. Всеукраїнська програма освіти для демократичного громадянства: практичний посіб. / за заг. ред. Олени Шинаровської. URL: <https://thewc.org/content/uploads/2020/02/Tool-for-Democratic-School-Development-web-Ukrainian.pdf>
- Платформа «Дія.Освіта»: (серіали з цифрової грамотності, кібербезпеки та медіаграмотності). URL: <https://osvita.diiia.gov.ua/>
- Prometheus / Coursera: курси «Громадянська освіта», «Критичне мислення», «Основи медіаграмотності». URL: <https://prometheus.org.ua/> / URL: <https://www.coursera.org/>
- StopFake / БезБрехні: ресурси для практичних занять із фактчекінгу. URL: <https://www.stopfake.org/uk/golovna/> / URL: <https://without-lie.info/>